

11. Про спеціальні економічні зони та спеціальний режим інвестиційної діяльності в Донецькій області: Закон України від 24.12.1998 р. № 356-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 7. – Ст. 50.
12. Про спеціальну економічну зону «Рені»: Закон України від 23.03.2000 р. № 1605-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 25. – Ст. 196.
13. Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку та спеціальну економічну зону «Порт Крим» в Автономній Республіці Крим»: Указ Президента України від 27.06.1999 р. № 740.
14. Про спеціальну економічну зону «Інтерпорт Ковель»: Указ Президента України від 22.06.1999 р. № 702 // Урядовий кур'єр. – 1999. – 26 серп.
15. Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними метаовими фондами: Закон України від 21.12.2000 р. № 2181-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 10. – Ст. 44.
16. Про податок на додану вартість: Закон України від 03.04.1997 р. № 168/97 // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 21. – Ст. 156.
17. Про оподаткування прибутку підприємств: Закон України від 28.12.1994 р. № 334/94 // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 4. – Ст. 28.
18. Про державну податкову службу в Україні: Закон України від 04.12.1990 р. № 509-XII // Голос України. – 1991. – 12 січ.
19. Про систему оподаткування: Закон України від 25.06.1991 р. № 1251-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 39. – Ст. 510.
20. Інструкція про порядок застосування та стягнення фінансових санкцій органами державної податкової служби: Затв. наказом ГДПІ України від 20 квітня 1995 р. № 28 // Офіційний вісник України. – 2001. – 13 квіт. – (Ст. 578).

УДК 342.925

А. О. Неугодніков

ПОВНОВАЖЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДУ ПРИ РОЗГЛЯДІ СПРАВИ

У зв'язку з прийняттям Кодексу адміністративного судочинства та початком вирішення справ Вищим адміністративним судом України актуальність цієї статті, на мій погляд, не викликає сумнівів. Повноваження адміністративного суду є основним елементом його правового статусу, відображають його функціональну, державно-владну і правову природу.

Необхідно нагадати, що повноваження є явищем, яке безпосереднє обумовлено феноменом влади. Більшість учених розглядають повноваження як один із складових елементів поняття судової влади [1, с. 129; 2, с. 384, 3, с. 43]. Повноваження суду – це можливість вчиняти різні процесуальні дії та вживати організаційні заходи, спрямовані на забезпечення розгляду справи.

А. Ф. Козлов пропонує виділити такі групи повноважень суду при здійсненні правосуддя з: а) забезпечення участі в процесі зацікавлених осіб; б) збирання, дослідження та оцінки доказів і встановлення об'єктивної істини у справі; в) винесення рішень; г) виправлення допущених помилок при винесенні рішень; д) виконання судових рішень. До цього самого виду він відносить

і повноваження, що стосуються встановлення й усунення причин та умов, що сприяють вчиненню правопорушень [4, с. 127, 164].

На думку К. В. Гусарова, повноваження суду при здійсненні правосуддя пов'язані з його «вирішальними діями з керівництва процесом». Як критерій для їх класифікації, автор використовує стадії судового адміністративного процесу [5 с. 201].

На думку автора, всі повноваження адміністративного суду при розгляді справи можна поділити на дві групи: а) провадження в суді першої інстанції; б) перегляд судових рішень.

Провадження у справі в адміністративному суді побудоване за загальними правилами судочинства з особливостями, які впливають з принципів адміністративного судочинства, предмета розгляду і складу учасників адміністративного судочинства.

Провадження в адміністративному суді ініціюється шляхом звернення до нього з позовом про захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин. Аналіз положень Кодексу адміністративного судочинства дає підстави стверджувати, що адміністративний суд не має права ініціювати процес. Проте суд наділено повноваженням відкривати провадження в адміністративній справі. Таке провадження може розпочинатися адміністративним судом не інакше як за наявності всіх необхідних передумов права на пред'явлення адміністративного позову, а також додержання порядку реалізації цього права. Після одержання позовної заяви, суддя з'ясовує, чи є підстави для повернення позовної заяви або відмови у відкритті провадження в адміністративній справі [6, с.107].

У разі додержання всіх вимог, встановлених законодавством, і відсутності перешкод, передбачених статтями 108 і 109 КАСУ, суддя приймає позовну заяву і відкриває на її підставі провадження в адміністративній справі.

Перешкодою для початку провадження в адміністративній справі можуть бути: порушення правил підсудності, наявність судового рішення за тотожним позовом або тотожного позову у провадженні суду та інші виняткові обставини, визначені процесуальним законом.

Про початок провадження в адміністративній справі суддя адміністративного суду приймає ухвалу. В ухвалі суддя має вирішити питання про одноособовий чи колегіальний судовий розгляд справи.

Частина 4 ст. 107 КАСУ передбачає також, що суддя в разі, коли існують підстави для відмови у відкритті провадження у справі, постановляє ухвалу про відмову у відкритті провадження. Ухвала про відмову у відкритті провадження в адміністративній справі згідно з ч. 4 ст. 109 КАСУ може бути оскаржена особою, яка подала позовну заяву.

Процедура розгляду розпочатої адміністративної справи судом першої інстанції складається з двох основних стадій – стадії підготовчого провадження і стадії судового розгляду.

Завдання цієї стадії – визначити спірні питання між сторонами, а також можливості щодо мирного врегулювання спору, а за відсутності у сторін бажання

укласти мирову угоду – збір усього досудового матеріалу, який буде досліджуватися на стадії судового розгляду, щоб розглянути і вирішити спір за можливістю в одному судовому засіданні [7, с. 269].

Стадія підготовчого провадження є обов'язковою у кожній адміністративній справі.

Ретельно здійснена підготовка справи до розгляду є фундаментом для всього подальшого адміністративного процесу. Таким чином, підготовче провадження призване забезпечити передумови для гармонійного поєднання своєчасності, всебічності, об'єктивності та економічності при вирішенні справи. Для досягнення цієї мети суду надається можливість здійснення різноманітних процесуальних дій, а саме витребування документів та інших матеріалів (ч. 2 ст. 69 КАСУ); навести необхідні довідки; провести огляд письмових та речових доказів на місці, якщо їх не можна доставити до суду (ст. 147 КАСУ); призначити експертизу (ст. 81 КАСУ); вирішення питань стосовно участі в провадженні осіб, які беруть участь у справі, а також стосовно участі у справі інших учасників адміністративного процесу та інше.

Під час підготовчого провадження судом, як відомо, вчиняються різноманітні процесуальні дії з метою забезпечення всіх необхідних заходів для всебічного та об'єктивного розгляду і вирішення справи в одному судовому засіданні протягом розумного строку. До таких дій належать передбачені ст. 116 КАСУ об'єднання і роз'єднання справ, ст. 120 КАСУ – обов'язковість особистої участі сторін чи третіх осіб у судовому засіданні та інше.

Завданням стадії судового розгляду є дослідження доказів в адміністративній справі, встановлення на їхній основі обставин справи і здійснення правової оцінки фактичної сторони справи з метою вирішення спору по суті.

Адміністративний суд, заслухавши пояснення сторін та інших осіб, які беруть участь у справі, встановлює порядок дослідження доказів, якими вони обґрунтовують свої вимоги та заперечення. Для встановлення фактичної сторони справи в судовому засіданні заслуховуються свідчення свідків, вивчаються письмові та речові докази, експертні висновки.

Після дослідження в судовому засіданні доказів головуючий надає сторонам та іншим особам, які беруть участь у справі, можливість дати пояснення чи надати додаткові докази, якщо вони бажають.

Під час дослідження доказів суд може скористатися усними консультаціями або письмовими роз'ясненнями спеціаліста.

Потім адміністративний суд переходить до судових дебатів. Судові дебати складаються з промов осіб, що беруть участь у справі, в яких вони дають свою правову оцінку обставинам справи, які підтверджуються дослідженими доказами [8, с. 152]. Після судових дебатів адміністративний суд виходить до нарадчої кімнати для ухвалення рішення суду, оголосивши орієнтовний час його проголошення [6, с.153].

Судове рішення за результатами розгляду справи має бути оформлене письмово окремим документом і підписане всіма суддями (суддею), що розглядали справу. Якщо суддя, який розглядав справу у складі колегії суддів, не погод-

жується з думкою більшості суддів, він має право викласти окрему думку. Окрема думка судді може бути відкрита.

Рішення адміністративного суду проголошується відразу після виходу суду з нарадчої кімнати.

Рішення адміністративного суду першої інстанції набирає законної сили після закінчення строку для подання апеляції, а рішення адміністративного суду, щодо якого не повідомлено суд про намір почати апеляцію, – після закінчення строку на здійснення такого повідомлення.

Для виправлення можливих помилок у встановленні фактів у справі на підставі досліджених доказів (суддівських помилок у питаннях факту) достатнім буде перегляд справи лише однією інстанцією вищого рівня. Ця інстанція є апеляційною. Вона наділена повноваженням дослідити нові докази або дослідити повторно докази, розглянуті в першій інстанції, і правильно встановити на їхній основі фактичну сторону справи. Рішення апеляційної інстанції в питаннях факту має бути остаточним і може бути переглянуте для правильності встановлення фактів лише у зв'язку з нововиявленими обставинами.

Під апеляційним провадженням розуміється перегляд адміністративної справи і судових рішень судів першої інстанції за апеляціями (апеляційними скаргами) заінтересованих учасників процесу щодо оцінки доказів і встановлення фактів у справі чи застосування норм матеріального та процесуального права.

Апеляція може бути подана на всі рішення адміністративного суду першої інстанції, які не набрали чинності, а також на ухвали суду першої інстанції, крім випадків, передбачених законом.

Суд апеляційної інстанції за наслідками розгляду апеляційної скарги може своєю постановою змінити постанову суду першої інстанції або прийняти нову постанову, якими суд апеляційної інстанції задовольняє або не задовольняє позовні вимоги [6, с. 205].

Касаційне провадження – це перегляд судових рішень адміністративного суду апеляційної інстанції, а також адміністративного суду першої інстанції після перегляду їх у порядку апеляційного провадження, за касаціями (скаргами) заінтересованих учасників процесу щодо застосування норм матеріального та процесуального права. Предметом касаційного перегляду, минаючи апеляційну інстанцію, можуть бути рішення адміністративного суду першої інстанції в адміністративних справах, які потребують негайного вирішення.

Об'єктом перегляду в порядку касаційного провадження можуть бути виключно питання права (правильність застосування матеріального і процесуального права).

Оскільки суд касаційної інстанції опікується виключно питаннями права, він не має повноважень щодо дослідження доказів і встановлення фактів. Тому, з'ясувавши, що адміністративні суди нижчого рівня допустили порушення вимог закону при дослідженні доказів і встановлення фактів і є потреба виправити це порушення шляхом дослідження доказів, Вищий адміністративний суд повинен направити справу для новою розгляду в першій або апеляційній

інстанції – залежно від того, яка з них перша допустила порушення. При цьому судові рішення обох інстанцій скасовуються [7, с. 333].

Суд касаційної інстанції за наслідками розгляду касаційної скарги може своєю постановою змінити постанову або ухвалу суду першої або апеляційної інстанції або прийняти нову постанову, якими суд касаційної інстанції задовольняє або не задовольняє позовні вимоги [6, с. 230].

Особливим видом перегляду судових рішень є перегляд судового рішення, яке набрало чинності, за нововиявленими обставинами, тобто перегляд справи з фактичної і (або) правової сторін у зв'язку з виявленням обставин, про які не міг знати адміністративний суд. Ідеться передусім про випадки, коли вини адміністративною суду в неправосудності судового рішення нема. За умов відсутності обставин, про які не міг знати адміністративний суд, судові рішення було б правосудним (законним і обґрунтованим).

Перегляд у зв'язку з нововиявленими обставинами має підставою виявлення таких обставин, які об'єктивно існували на момент вирішення адміністративної справи, але не були відомі й не могли бути відомі адміністративному суду та хоча б одній особі, яка брала участь у справі.

Таким чином, повноваження адміністративного суду при розгляді справи відповідають загальним правилам судочинства, враховуючи особливості, які містяться в КАС, та сприяють повному і неупередженому встановленню істини у справі.

Література

1. Грошевой Ю.М. Судова реформа і проект Конституції України // Вісник Академії правових наук України. – 1993. – № 1. – С. 126-135.
2. Румянцев О.Г., Додонов В.Н. Юридический энциклопедический словарь. – М.: Инфра-М, 1997. – 377 с.
3. Гуценко К.Ф., Ковалев М.А. Правоохранительные органы: Учебник для юрид. вузов и фак. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Зерцало, 1997. – 368 с.
4. Козлов А.Ф. Суд первой инстанции как субъект советского процессуального права. – Томск: Изд-во Томск. гос. ун-та, 1983. – 165 с.
5. Гусаров К.В. Проблемы гражданской процессуальной правосубъектности: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02 / Нац. юрид. акад. Украины. – Х., 2000. – 201 с.
6. Кодекс адміністративного судочинства від 01.09.05. р.
7. Стефанюк В.С. Судовий адміністративний процес. – Х., 2003. – 269 с.
8. Кодекс адміністративного судочинства України: Наук.-практ. коментар. – Х., 2005.

УДК 342.9:35.078

Г. М. Писаренко

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ

У сфері перетворень виконавчої влади права людини в сучасному українському суспільстві мають стати найголовнішою метою, яка покликана принципово змінити історичну парадигму стосунків між державою і людиною.